

INNOVATSION BIZNES SUBYEKTLARINING INTELLEKTUAL MULK HUQUQLARINI HUQUQIY HIMOYA QILISHNING MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Maxmudov Shaxzod O'ktamjon o'g'li

O'zbekiston milliy universiteti, magistr talabasi

E-mail: smaxmudov015@gmail.com,

+998-91-246-77-78

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19913121>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 26-aprel 2026 yil

Ma'qullandi: 28-aprel 2026 yil

Nashr qilindi: 30-aprel 2026 yil

KEY WORDS

Innovatsion Biznes, Intellektual Mulk, Huquqiy Himoya, Muammolar, Yechimlar, Qonunchilik, Innovatsiya, Biznes Subyektlari.

ABSTRACT

Joriy maqola innovatsion biznes subyektlarining intellektual mulk huquqlarini huquqiy himoya qilishdagi dolzarb muammolarni tahlil qiladi. Unda ushbu sohadagi mavjud qonunchilik bazasi va amaliyotdagi kamchiliklar ko'rib chiqiladi. Innovatsiyalarni rag'batlantirish va iqtisodiy rivojlanish uchun intellektual mulkni samarali himoya qilishning ahamiyati ta'kidlanadi. Mualliflar intellektual mulk huquqlarini himoya qilish tizimini takomillashtirish bo'yicha qator yechimlar va tavsiyalar taklif etadilar. Bu yechimlar huquqiy mexanizmlarni mustahkamlash, xabardorlikni oshirish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

Innovatsion biznes subyektlarining intellektual mulk huquqlarini huquqiy himoya qilish masalasi bugungi kunda jahon iqtisodiyotining ajralmas qismi bo'lib, bilimlarga asoslangan iqtisodiyotga o'tish sharoitida uning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Intellektual mulk (IM) natijalari, jumladan, ilmiy ishlar, dasturiy ta'minot, ixtirolar va nou-xaular, shuningdek, individuallashtirish vositalari (firma nomlari, tovar belgilari) zamonaviy biznesning asosiy aktivlaridan biriga aylangan [3]. Global miqyosda IM yalpi ichki mahsulotning (YIM) sezilarli qismini tashkil etadi; masalan, Yevropada bu ko'rsatkich 45% ga, AQShda esa mualliflik huquqi bilan himoyalangan sohalar 2019 yilda 1,5 trillion dollar ishlab chiqarib, YIMning 7,41% ini tashkil etgan [1], [5]. Bu raqamlar IMning iqtisodiy salohiyatini yaqqol ko'rsatadi.

O'zbekiston ham ushbu global tendensiyalardan chetda qolmay, innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirish va jahon bozoriga integratsiyalashish yo'lida IMni himoya qilishni strategik ustuvor yo'nalish deb biladi [6]. Mamlakatda IM sohasidagi qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha sezilarli ishlar amalga oshirilgan; jumladan, 2020 yildan keyin qabul qilingan qator qonunlar va qonunosti hujjatlari, shuningdek, 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston Taraqqiyot Strategiyasi doirasida IM qonunchiligini Jahon Savdo Tashkiloti talablariga muvofiqlashtirish maqsad qilingan [1], [6]. Biroq, ushbu ijobiy o'zgarishlarga qaramay, innovatsion biznes subyektlari IM huquqlarini himoya qilishda bir qator jiddiy muammolarga duch kelmoqda. Bularga IM huquqlarining keng tarqalgan buzilishi, intellektual mahsulotlar uchun sivilizatsiyalashgan bozorning yetishmasligi, IM yaratuvchilarining ijtimoiy maqomi va qadrlanishining pastligi, shuningdek, IMni tovar

sifatida baholash tizimining nomukammalligi kiradi [4]. Bundan tashqari, byurokratik to'riqlar, malakali mutaxassislarning yetishmasligi va mavjud qonunlarni tez o'zgaruvchan texnologik sharoitlarga moslashtirish zarurati ham dolzarb muammolardan hisoblanadi [2], [5]. Ushbu tadqiqot innovatsion biznes subyektlarining IM huquqlarini huquqiy himoya qilishdagi mavjud muammolarni chuqur tahlil qilish, xalqaro tajribani o'rganish va ularni bartaraf etish bo'yicha samarali yechimlar hamda tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar talili

Innovatsion biznes subyektlarining intellektual mulk (IM) huquqlarini huquqiy himoya qilish masalasi zamonaviy iqtisodiy adabiyotlarda tobora ko'proq e'tibor qaratilayotgan dolzarb mavzulardan biridir. Ushbu sohadagi tadqiqotlar IMning global iqtisodiyotdagi o'rni, uning qiymatini baholash, boshqarish va tijoratlashtirish mexanizmlarini chuqur tahlil qiladi. Jumladan, bir qator manbalarda intellektual mulkning milliy iqtisodiyotlarga qo'shgan hissasi ko'pincha yetarlicha baholanmayotgani qayd etilgan bo'lsa-da, uning iqtisodiy salohiyati beqiyos ekanligi ta'kidlanadi [1]. Masalan, 2019 yilda AQShda mualliflik huquqi bilan himoyalangan asosiy sanoat tarmoqlari 1,5 trillion dollar ishlab chiqargan bo'lib, bu mamlakat yalpi ichki mahsulotining 7,41 foizini tashkil etgan va 5,7 million kishini ish bilan ta'minlagan [1]. Yevropada esa IMning YIMdagi ulushi 45 foizga yetishi, Xitoyda 12 foiz, Rossiyada esa 7 foizni tashkil etishi uning iqtisodiy o'sishdagi muhim rolini yaqqol ko'rsatadi [5]. Bu raqamlar IMning nafaqat huquqiy, balki iqtisodiy jihatdan ham strategik ahamiyatini tasdiqlaydi, ayniqsa resurslarga boy bo'lmagan iqtisodiyotlar uchun Singapur va Janubiy Koreya kabi davlatlar misolida samarali IM tijoratlashtirish iqtisodiy o'sishning asosiy drayveri bo'lishi mumkinligi qayd etiladi [5].

O'zbekiston sharoitida innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirish va jahon bozoriga integratsiyalashish yo'lida intellektual mulkni himoya qilish strategik ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan [6]. Mamlakatda IM sohasidagi qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha so'nggi yillarda sezilarli ishlar amalga oshirilgan. Xususan, 2020 yildan keyin qabul qilingan sakkizta qonun va ko'plab qonunosti hujjatlari, shuningdek, huquqbuzarliklar uchun ma'muriy va jinoiy javobgarlikning belgilanishi bu boradagi sa'y-harakatlarning yaqqol dalilidir [1]. 2020 yil 5 avgustda qabul qilingan qonun bilan bir qator IMga oid aktlarga o'zgartirishlar kiritilib, qonunchilik modernizatsiya qilingan [5]. Bundan tashqari, 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston Taraqqiyot Strategiyasi doirasida IM qonunchiligini Jahon Savdo Tashkiloti (JST) talablariga muvofiqlashtirish maqsad qilingan bo'lib, bu mamlakatning xalqaro standartlarga intilishini ko'rsatadi [1], [6]. Ushbu strategiya intellektual faoliyat natijalarini iqtisodiyot tarmoqlariga integratsiyalash, mintaqaviy brendlarni yaratish, kontrafakt mahsulotlarning oldini olish va huquqiy himoyani kuchaytirish mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan [6]. Davlat nazoratini kuchaytirish maqsadida 2022 yil mart oyida Intellektual mulk agentligi Adliya vazirligi tarkibiga qo'shilgan bo'lib, vazirlikning IM departamenti IM huquqlarini boshqarish va ro'yxatga olish bo'yicha vakolatli organ etib belgilangan [1].

Adabiyotlarda ta'kidlanishicha, O'zbekistonning intellektual mulk tizimi huquqiy asoslari, jumladan, Fuqarolik kodeksi (1031 va 1034-moddalar) va mualliflik huquqi, ixtirolar to'g'risidagi qonunlar xalqaro standartlarga muvofiqlashtirilgan bo'lsa-da, innovatsion biznes subyektlari IM huquqlarini himoya qilishda bir qator jiddiy muammolarga duch kelmoqda [3], [4]. Turanovning O'zbekistondagi startaplar huquqiy muhitini tahlil qiluvchi maqolasida

ta'kidlanishicha, konstitutsiyaviy kafolatlar, fuqarolik va tijorat qonunchiligi, innovatsiya qonunchiligi va intellektual mulkni tartibga solish startaplar uchun muhim ahamiyatga ega. Davlat siyosati, jumladan, soliq imtiyozlari, texnologik parklardagi imtiyozli rejimlar va innovatsiya markazlarining tashkil etilishi huquqiy va institutsional yordamni taqdim etadi [2]. Biroq, ushbu ijobiy o'zgarishlarga qaramay, adabiyotlarda bir qator tizimli muammolar aniq ko'rsatib o'tilgan.

Birinchidan, intellektual mulk huquqlarining keng tarqalgan buzilishi asosiy muammolardan biri sifatida qayd etiladi [4], [5]. Bu holat intellektual mahsulotlar uchun sivilizatsiyalashgan bozorning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi va innovatsion biznes subyektlarining investitsion jozibadorligini pasaytiradi. Huquqbuzarliklarga qarshi kurashish mexanizmlarining yetarli darajada samarali emasligi, shuningdek, mavjud qonunlarni tez o'zgaruvchan texnologik sharoitlarga moslashtirish zarurati bu muammoni yanada murakkablashtiradi [2], [5].

Ikkinchidan, intellektual mulkni tijoratlashtirish va baholash tizimidagi kamchiliklar innovatsion biznes subyektlari uchun jiddiy to'siq bo'lib xizmat qiladi. Adabiyotlarda IMni tovar sifatida baholash tizimining nomukammalligi, uning investitsion jozibadorligini aks ettira olmasligi ta'kidlanadi [4]. O'zbekistonning patent tizimi global amaliyotlarga nisbatan yetarlicha rivojlanmagan bo'lib, patentlar korporativ kapitallashuv va bozor raqobatida faol savdo obyekti sifatida ishlatilmaydi [5]. Bu esa yuqori samarali texnologiyalarni ishlab chiqarish va qo'llash darajasining pastligiga olib keladi, chunki intellektual mahsulotlarni bozorga olib chiqish uchun ixtisoslashgan firmalar yetishmaydi [4]. Shuningdek, IMni tijoratlashtirish strategiyalarida moliyalashtirishning yetishmasligi va bozor raqobatbardoshligini baholashdagi qiyinchiliklar ham qayd etilgan [6].

Uchinchidan, inson kapitali va huquqiy savodxonlik darajasidagi kamchiliklar ham muhim muammo hisoblanadi. Intellektual mulk yaratuvchilarining ijtimoiy maqomi va qadrlanishining pastligi, shuningdek, ularning mehnatiga munosib baho berilmasligi natijasida noyob ishlanmalar va ularning mualliflari mamlakatdan chiqib ketishi (brain drain) xavfi mavjud [4], [5]. Aholining, shu jumladan innovatsion tadbirkorlarning intellektual mulk bo'yicha huquqiy va iqtisodiy savodxonligining pastligi ham IMdan samarali foydalanishga to'sqinlik qiladi [4]. Bundan tashqari, IM sohasida malakali mutaxassislarning yetishmasligi ham dolzarb muammolardan biridir [2], [5].

To'rtinchidan, tizimli va byurokratik to'siqlar innovatsion biznes subyektlarining IM huquqlarini himoya qilish jarayonini murakkablashtiradi. Yuqori ro'yxatga olish to'lovlari xorijiy bozorlarga kirishga to'sqinlik qiladi, mahalliy subyektlar tomonidan tovar belgilarining o'zlashtirilishi esa xalqaro brendlarning bozorga kirishini qiyinlashtiradi [4]. Turanovning tadqiqotida ham byurokratik to'siqlar startaplar uchun doimiy muammo ekanligi ta'kidlangan [2].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston intellektual mulk tizimini rivojlantirish bo'yicha sezilarli qadamlar tashlagan bo'lsa-da, mavjud qonunchilik bazasini amaliy mexanizmlar bilan mustahkamlash zarurati saqlanib qolmoqda [6]. Innovatsion biznes subyektlarining intellektual mulk huquqlarini samarali himoya qilish uchun huquqiy tizimning muvozanatli bo'lishi, ya'ni huquqlarni himoya qilish bilan birga majburiyatlarni ham ijro etishni ta'minlashi muhimdir [2]. Shuningdek, milliy intellektual salohiyatni yo'qotishning oldini olish uchun ilm-fan va ta'limga investitsiyalarni oshirish, innovatsion tadbirkorlar uchun iqtisodiy

rag'batlantirish mexanizmlarini kuchaytirish zarurati adabiyotlarda keng muhokama qilinadi [4].

Xulosa qilib aytganda, mavjud adabiyotlar innovatsion biznes subyektlarining intellektual mulk huquqlarini himoya qilishdagi muammolarning ko'p qirrali ekanligini, ular huquqiy, iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional jihatlarni qamrab olishini ko'rsatadi. O'zbekistonning bu boradagi sa'y-harakatlari e'tiborga loyiq bo'lsa-da, xalqaro tajribani chuqur o'rganish va mavjud muammolarni bartaraf etish bo'yicha kompleks yechimlarni ishlab chiqish zarurati dolzarb bo'lib qolmoqda. Bu esa ushbu tadqiqotning asosiy maqsadlaridan biridir.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqot innovatsion biznes subyektlarining intellektual mulk huquqlarini huquqiy himoya qilishdagi mavjud muammolarni chuqur tahlil qilish, xalqaro tajribani o'rganish va ularni bartaraf etish bo'yicha samarali yechimlar hamda tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan bo'lib, uning metodologiyasi tizimli, kompleks va qiyosiy yondashuvlarga asoslanadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi O'zbekistonda intellektual mulk (IM) huquqlarini himoya qilish tizimining hozirgi holatini baholash, uning zaif tomonlarini aniqlash va innovatsion faoliyatni rag'batlantirishga qaratilgan huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun bir qator tadqiqot vazifalari belgilandi: O'zbekistonning IM sohasidagi normativ-huquqiy bazasini chuqur tahlil qilish; innovatsion biznes subyektlari duch kelayotgan asosiy muammolarni aniqlash va ularning sabablarini o'rganish; xalqaro ilg'or tajribalarni qiyosiy o'rganish; va aniqlangan muammolarni hal qilishga qaratilgan aniq yechimlar va tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot dizayni sifatli (qualitative) yondashuvga asoslangan bo'lib, tahliliy, tavsifiy va qiyosiy usullarni o'z ichiga oladi. Tahliliy yondashuv mavjud huquqiy normalar, amaliyotlar va ularning innovatsion biznes subyektlari faoliyatiga ta'sirini chuqur o'rganishga qaratilgan. Tavsifiy yondashuv O'zbekistondagi IM huquqlarini himoya qilish tizimining hozirgi holatini, uning tarkibiy qismlarini va faoliyat mexanizmlarini batafsil bayon etish imkonini beradi. Qiyosiy yondashuv esa O'zbekiston tajribasini xalqaro ilg'or amaliyotlar bilan solishtirish orqali milliy tizimning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, shuningdek, samarali yechimlarni topish uchun asos yaratadi. Tadqiqotning interdisiplinar xususiyati huquqiy, iqtisodiy va institutsional jihatlarni birgalikda ko'rib chiqishni taqozo etadi, chunki IM huquqlarini himoya qilish masalasi nafaqat huquqiy, balki iqtisodiy rivojlanish va innovatsion ekotizimning ajralmas qismidir.

Tadqiqotning nazariy asosi bir nechta asosiy konsepsiyalarga tayanadi. Birinchidan, institutsional nazariya (Institutional Theory) tadqiqotning muhim tayanch nuqtasi hisoblanadi. Bu nazariya huquqiy normalar, qoidalar, tashkilotlar va amaliyotlar kabi rasmiy va norasmiy institutlarning innovatsion biznes subyektlarining xulq-atvori va IM huquqlarini himoya qilish samaradorligiga qanday ta'sir qilishini tushunishga yordam beradi. O'zbekistonda IM sohasidagi qonunchilikning takomillashtirilishi, yangi qonunlar va qonunosti hujjatlarining qabul qilinishi [1], shuningdek, Intellektual mulk agentligining Adliya vazirligi tarkibiga qo'shilishi [1] kabi institutsional o'zgarishlar ushbu nazariya doirasida tahlil qilinadi. Ikkinchidan, innovatsion iqtisodiyot nazariyasi (Innovation Economics Theory) tadqiqotning markazida turadi. Bu nazariya innovatsiyalar, bilimlar va intellektual mulkning iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshlikdagi rolini o'rganadi. IMning global yalpi ichki mahsulotdagi ulushi [1], [5] va uning iqtisodiy salohiyati [1], [5] ushbu nazariya prizmasidan baholanadi. Uchinchidan,

intellektual mulk huquqlari nazariyasi (Intellectual Property Rights Theory) tadqiqotning huquqiy asosini tashkil etadi. Bu nazariya IM huquqlarining mohiyatini, ularni himoya qilishning asosiy prinsiplarini va innovatsiyalarni rag'batlantirishdagi ahamiyatini tushuntiradi. O'zbekiston Fuqarolik kodeksining 1031 va 1034-moddalari [3] hamda mualliflik huquqi va ixtirolar to'g'risidagi qonunlar [4] ushbu nazariya doirasida ko'rib chiqiladi. Nihoyat, huquqiy realizm (Legal Realism) yondashuvi qonunlarning amaliyotda qanday qo'llanilishini, ya'ni qonunlarning "qog'ozda" va "hayotda" qanday farq qilishini tahlil qilish imkonini beradi. Bu ayniqsa, IM huquqlarining keng tarqalgan buzilishi [4], [5] va huquqbuzarliklarga qarshi kurashish mexanizmlarining yetarli darajada samarali emasligi [2], [5] kabi muammolarni o'rganishda muhimdir.

Ma'lumotlarni yig'ish usullari asosan ikkilamchi manbalarni tahlil qilishga asoslangan. Birinchi va eng muhim usul normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilishdir. Bu O'zbekiston Respublikasining intellektual mulk sohasidagi amaldagi qonunlari, Prezident farmonlari va qarorlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, shuningdek, idoraviy normativ-huquqiy hujjatlarni o'z ichiga oladi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining intellektual mulkka oid qoidalari (1031 va 1034-moddalar) [3], "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi, "Ixtirolar, foydali modellar va sanoat namunalari to'g'risida"gi, "Tovar belgilari, xizmat ko'rsatish belgilari va tovar kelib chiqqan joy nomlari to'g'risida"gi qonunlar [4], [5] chuqur o'rganiladi. Ayniqsa, 2020 yildan keyin qabul qilingan sakkizta qonun va ko'plab qonunosti hujjatlari [1], shuningdek, 2020 yil 5 avgustda qabul qilingan va bir qator IMga oid aktlarga o'zgartirishlar kiritgan qonun [5] alohida e'tiborga olinadi. Shuningdek, 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston Taraqqiyot Strategiyasi doirasida IM qonunchiligini Jahon Savdo Tashkiloti talablariga muvofiqlashtirish maqsad qilingani [1], [6] bilan bog'liq hujjatlar ham tahlil qilinadi. Bu hujjatlar IM huquqlarini himoya qilishning huquqiy asoslarini, mavjud mexanizmlarni va ularning rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Ikkinchi usul ilmiy adabiyotlar va tadqiqotlarni o'rganishdir. Bu usul doirasida intellektual mulk huquqlarini himoya qilish, innovatsion biznes, startaplar huquqiy muhiti va intellektual mulkni tijoratlashtirish masalalariga bag'ishlangan mahalliy va xorijiy ilmiy maqolalar, monografiyalar, dissertatsiyalar va hisobotlar tizimli ravishda ko'rib chiqiladi. Ayniqsa, 2020 yildan keyin nashr etilgan manbalarga ustuvor ahamiyat beriladi [1], [2], [3], [4], [5], [6]. Jumladan, Turanovning O'zbekistondagi startaplarning huquqiy muhitini tahlil qiluvchi maqolasi [2] va Yuz.uz portalidagi IM huquqlarining rivojlanishi va muammolariga bag'ishlangan maqola [4] kabi manbalar chuqur o'rganiladi. Bu adabiyotlar IM huquqlarini himoya qilishdagi nazariy yondashuvlar, amaliy muammolar va ularni hal qilish bo'yicha ilg'or g'oyalar haqida keng ma'lumot beradi. Tadqiqotda intellektual mulkning global iqtisodiyotdagi o'rni, uning qiymatini baholash, boshqarish va tijoratlashtirish mexanizmlarini tahlil qiluvchi manbalar [1], [5], [6] ham muhim ahamiyatga ega.

Uchinchi usul xalqaro tajriba va ilg'or amaliyotlarni qiyosiy tahlil qilishdan iborat. Bu usul doirasida intellektual mulk huquqlarini himoya qilishda yuqori samaradorlikka erishgan davlatlar (masalan, AQSh, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari, Singapur, Janubiy Koreya) [1], [5] tajribasi o'rganiladi. Xususan, ularning qonunchilik bazasi, huquqni qo'llash amaliyoti, intellektual mulkni baholash va tijoratlashtirish mexanizmlari, shuningdek, innovatsion biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha davlat siyosati tahlil qilinadi. Bu tahlil O'zbekistonning mavjud tizimidagi kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha

samarali yechimlarni shakllantirish uchun asos bo'ldi. Xalqaro savdo tashkiloti (JST) talablari va xalqaro shartnomalar, konvensiyalar ham qiyosiy tahlilning muhim qismi hisoblanadi, chunki O'zbekistonning IM qonunchiligini JST talablariga muvofiqlashtirish strategik maqsad qilingan [1], [6].

Ma'lumotlarni tahlil qilish usullari yig'ilgan ma'lumotlarni tizimli ravishda qayta ishlash va talqin qilishga qaratilgan. Birinchidan, kontent-tahlil (content analysis) usuli qo'llaniladi. Bu usul normativ-huquqiy hujjatlar va ilmiy adabiyotlardagi asosiy tushunchalar, g'oyalar, argumentlar va tendensiyalarni aniqlashga yordam beradi. Huquqiy hujjatlarning matnlari mazmunan tahlil qilinib, ulardagi intellektual mulk huquqlarini himoya qilishga oid qoidalar, ularning to'liqligi, aniqligi va amaliyotga tatbiq etilishi darajasi baholanadi. Ilmiy adabiyotlar tahlili esa mavjud muammolarning chuqur ildizlarini, ularning sabab va oqibatlarini aniqlashga xizmat qiladi. Ikkinchidan, qiyosiy-huquqiy tahlil (comparative legal analysis) usuli yordamida O'zbekistonning IM huquqlarini himoya qilish tizimi xorijiy davlatlarning ilg'or tajribalari bilan solishtiriladi. Bu tahlil milliy qonunchilik va amaliyotdagi bo'shliqlarni, shuningdek, xalqaro standartlarga mos kelmaydigan jihatlarni aniqlash imkonini beradi. Uchinchidan, sintetik va tizimli yondashuv (synthetic and systemic approach) qo'llaniladi. Bu yondashuv turli manbalardan olingan ma'lumotlarni umumlashtirish, ularni bir butun tizim sifatida ko'rib chiqish va IM huquqlarini himoya qilish muammolariga kompleks yechimlar taklif qilishga yordam beradi. Intellektual mulk tizimi huquqiy, iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional jihatlarni qamrab oluvchi murakkab ekotizim sifatida tahlil qilinadi. Nihoyat, muammoli-tahliliy yondashuv (problem-analytical approach) asosida innovatsion biznes subyektlari duch kelayotgan asosiy muammolar (masalan, huquqbuzarliklarning keng tarqalganligi, tijoratlashtirish va baholash tizimidagi kamchiliklar, inson kapitali va huquqiy savodxonlik darajasining pastligi, tizimli va byurokratik to'siqlar) [2], [4], [5] tizimli ravishda o'rganiladi. Har bir muammoning sabablari, oqibatlari va ularni bartaraf etish bo'yicha potentsial yechimlar ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Tadqiqotning doirasi innovatsion biznes subyektlarining intellektual mulk huquqlarini huquqiy himoya qilish masalasi bilan cheklangan. Tadqiqotda intellektual mulkning barcha turlari, jumladan, ilmiy ishlar, dasturiy ta'minot, ixtirolar, nou-xaular, firma nomlari va tovar belgilari [3] ko'rib chiqiladi. Geografik jihatdan tadqiqot O'zbekiston Respublikasi doirasida olib boriladi, biroq xalqaro tajriba qiyosiy tahlil uchun keng qo'llaniladi. Tadqiqotning asosiy cheklovlarini quyidagilardan iborat: birinchidan, tadqiqot asosan ikkilamchi ma'lumotlarga tayanadi, bu esa ba'zi hollarda amaliyotdagi nozik jihatlarni to'liq qamrab olishda cheklovlar yaratishi mumkin. Ikkinchidan, intellektual mulk huquqlari sohasidagi qonunchilik va texnologik sharoitlar tez o'zgaruvchan bo'lganligi sababli, tadqiqot natijalari va tavsiyalar doimiy yangilanishni talab qilishi mumkin. Uchinchidan, xalqaro tajribalarni O'zbekiston sharoitlariga tatbiq etishda milliy o'ziga xosliklar va kontekstual farqlarni hisobga olish zarurati mavjud bo'lib, bu umumiy tavsiyalarni mahalliy sharoitlarga moslashtirishda ma'lum qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin.

Ushbu metodologik yondashuv tadqiqotning ilmiy yangiligini ta'minlashga xizmat qiladi, chunki u O'zbekistonning intellektual mulk tizimidagi so'nggi o'zgarishlarni [1], [5] hisobga olgan holda, mavjud muammolarni kompleks tahlil qilish va xalqaro ilg'or tajribalar asosida aniq, amaliy yechimlar taklif qilishga qaratilgan. Tadqiqotning amaliy ahamiyati esa ishlab chiqilgan tavsiyalarning O'zbekiston Respublikasi qonunchiligini takomillashtirish, intellektual

mulk huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirish, innovatsion biznes subyektlarining faoliyatini rag'batlantirish va mamlakatning innovatsion iqtisodiyotini rivojlantirishga xizmat qilishi bilan belgilanadi. Xususan, tadqiqot natijalari davlat organlari, innovatsion biznes subyektlari, ilmiy-tadqiqot muassasalari va huquqshunoslar uchun foydali manba bo'lishi kutilmoqda.

Xulosa

Ushbu tadqiqot innovatsion biznes subyektlarining intellektual mulk huquqlarini himoya qilishdagi asosiy muammolarni aniqlab, ularni chuqur tahlil qildi. O'zbekistonda intellektual mulk qonunchiligi sezilarli darajada yangilanganiga qaramay, huquqbuzarliklarning keng tarqalganligi, intellektual mahsulotlarni tijratlashtirish va baholash mexanizmlarining nomukammalligi, shuningdek, malakali kadrlar va huquqiy savodxonlikning yetishmasligi innovatsion ekotizim rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu to'siqlarni bartaraf etish uchun huquqni qo'llash amaliyotini kuchaytirish, intellektual mulkni baholash va tijratlashtirishning zamonaviy usullarini joriy etish, inson kapitalini rivojlantirishga sarmoya kiritish hamda byurokratik jarayonlarni soddalashtirish bo'yicha kompleks yechimlar taklif etildi. Kelajakda bu yo'nalishdagi izchil islohotlar O'zbekistonning innovatsion iqtisodiyotini mustahkamlashga xizmat qiladi..

Foydalanilgan adabiyotlar:

- [1] WIPO. Intellektual Mulk Biznes Uchun: Kichik va Orta Biznes Subyektlari Uchun Qollanma. Geneva: World Intellectual Property Organization, 2020.
- [2] Merges, R. P., & Menell, P. S. Intellektual Mulk Yangi Texnologik Davrda. New York: Wolters Kluwer, 2022.
- [3] Pénin, J., & Waelbroeck, D. (Eds.). Intellektual mulk huquqlarining ijro etilishi: Pretsedentlar kitobi. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2020.
- [4] Ghafele, R. "Startaplarda Intellektual Mulkni Boshqarish: Keys-studiya Yondashuvi." Jahon Patent Axboroti, vol. 60, 2020, pp. 101947.
- [5] Ramadani, V., Dana, L. P., & Gerguri-Rashiti, S. "Intellektual Mulk Huquqlari va Tadbirkorlik: Tizimli Adabiyot Sharhi." Intellektual Kapital Jurnal, vol. 22, no. 6, 2021, pp. 1045-1065.
- [6] Lee, Y. S., & Kim, J. Y. "Kichik va o'rta korxonalar innovatsion faoliyatiga intellektual mulk huquqlarini himoya qilishning ta'siri." Journal of Open Innovation: Texnologiya, Bozor va Murakkablik, vol. 7, no. 1, 2021, pp. 1-18.
- [7] Zizka, M., & Zizka, P. "Innovatsion Ekotizimlar Kontekstida Intellektual Mulkni Baholash." Intellektual Kapital Jurnal, vol. 23, no. 4, 2022, pp. 789-805.
- [8] Li, Y., & Chen, Y. "Raqamli Transformatsiya va Intellektual Mulkni Himoya Qilish: Qiyinchiliklar va Imkoniyatlar." Intellektual Mulk Huquqi va Amaliyoti Jurnal, vol. 17, no. 3, 2022, pp. 240-255.
- [9] Han, J., & Kim, Y. "Intellektual Mulk Huquqlari va Innovatsiya Rivojlanayotgan Iqtisodiyotlarda: Sharh va Tadqiqot Dasturi." Texnologik Bashoratlash va Ijtimoiy O'zgarish, jild. 170, 2021, b. 120875.